

KO'RISHDA NUQSONI BOR BOLALAR

Tuzelova Aziza Marat qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Maxsus pedagogika yo'nalishi, 2-bosqich talabasi

Kalit so'zlar:

Ko'rish nuqsoni, ko'zi ojizlik, past ko'ruv, maxsus ta'lim, tiflopedagogika, korreksion yondashuv, sensor rivojlanish, braille yozuvi, oriyentatsiya, adaptatsiya, inkluziv ta'lim, psixopedagogik yordam, rehabilitatsiya, yordamchi texnologiyalar.

Annotatsiya:

O'zbek tilida: Ushbu maqolada ko'rish nuqsoni bor bolalarning rivojlanish xususiyatlari, ularning psixologik va pedagogik ehtiyojlari, maxsus ta'lim metodlari, tiflopedagogikaning o'rni va bu bolalarni jamiyatga moslashtirishda olib borilayotgan ishlar yoritilgan. Shu bilan birga, ularning ijtimoiy adaptatsiyasi va ta'lim tizimidagi integratsiyasi masalalari tahlil etiladi.

Rus tilida: В данной статье рассматриваются особенности развития детей с нарушениями зрения, их психологические и педагогические потребности, методы специального обучения, роль тифлопедагогики, а также меры, предпринимаемые для их социальной интеграции в общество и образовательную среду.

Ingliz tilida: This article explores the developmental characteristics of children with visual impairments, their psychological and educational needs, special teaching methods, and the role of typhlopedagogy. It also highlights strategies for their social integration and educational inclusion.

Kirish:

Har bir bola individual, o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan shaxsdir. Ularning ba'zilar tug'ma yoki hayot davomida orttirilgan nogironlik sababli maxsus ehtiyojlarga ega bo'lishi mumkin. Ko'rish nuqsoni bolalarning atrof-muhitni idrok etish, axborotni qabul qilish va uni qayta ishlash imkoniyatlarini sezilarli darajada

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

cheklaydi. Shu sababli, bu guruhdagi bolalarga moslashtirilgan, shaxsiy yondashuvga asoslangan ta'lim va tarbiya tizimini yaratish muhim hisoblanadi.

Ko'rish nuqsonining sabablari va turlari: Ko'rish nuqsonlari tug'ma (genetik omillar, homiladorlik davridagi patologiyalar, irsiy kasalliklar) va orttirilgan (infeksiyalar, shikastlanishlar, yurak-tomir kasalliklari, hayotiy sharoitlar) bo'lishi mumkin. Ko'rish darajasi esa quyidagicha tasniflanadi: to'liq ko'rmaydiganlar (ko'zi ojizlar), qisman ko'ruvchilar (past ko'ruvchilar) va ko'rish funktsiyasi izdan chiqqanlar (funktsional ko'rish buzilishi). Har bir guruh uchun maxsus yondashuv, ta'lim uslubi va reabilitatsiya metodlari zarur.

Ko'rish nuqsoni bor bolalarning psixofizik rivojlanishi: Ko'rish nuqsoni bolaning butun shaxs sifatida rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Bu nafaqat idrok va fikrlashda, balki ijtimoiy munosabatlar, emotsional muvozanat va mustaqil faoliyatda ham namoyon bo'ladi. Masalan, ko'rish orqali olinadigan vizual axborot yo'qligi natijasida bolaning nutqida, tasavvurida, fantaziyasida cheklovlar kuzatiladi. Ular fazoda harakatlanishda qiynaladi, tanasini boshqarishda muammolarga duch keladi.

Pedagogik yondashuv: Ko'rish nuqsoni bor bolalar bilan ishlovchi pedagoglardan yuqori malaka, sabr-toqat va kasbiy bilimlar talab qilinadi. Tiflopedagogika – bu ko'rish qobiliyatida cheklovi bo'lgan shaxslarni o'qitish, tarbiyalash va reabilitatsiya qilishga qaratilgan ilmiy-amaliy yo'nalishdir. Bu soha metodist, logoped, psixolog va defektologlar bilan hamkorlikda faoliyat yuritadi.

Tiflopedagogik usullar: Braille yozuvi – ko'zi ojiz bolalar uchun asosiy yozma nutq vositasi. Bu yozuv orqali ular o'qish, yozish va mustaqil bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Taktil kartalar – makon va atrof-muhitni his qilish, joylashuvni anglashda yordam beradi.

Tovushli kitoblar va o'qish dasturlari – axborotni eshitish orqali qabul qilish imkonini beradi.

Ovozli texnologiyalar – maxsus qurilmalar yordamida kompyuter, telefon va boshqa qurilmalardan foydalanishni o'rgatadi.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

Ijtimoiy

integratsiya:

Ko‘rish nuqsoni bor bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirish uchun maxsus infratuzilma, jamoat joylarida belgilangan belgilashlar (relief belgilar, ovozli signalizatsiyalar) zarur. Ta‘lim muassasalarida inklyuziv o‘quv muhiti yaratish, ya‘ni sog‘lom va nogiron bolalarning birgalikda o‘qishiga imkon yaratish muhimdir. Bu holatda jamiyatda mehr-shafqat, bag‘rikenglik, ijobiy munosabatlar shakllanadi.

Reabilitatsiya

va

psixologik

yordam:

Reabilitatsiya – bu bolaning jamiyatda to‘laqonli hayot kechirishi uchun kerakli bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish jarayonidir. Bu yerda psixologik yordam alohida o‘rin tutadi. Ko‘rish nuqsoni bo‘lgan bolalar ko‘pincha o‘zlarini yolg‘iz his qilishadi, ularda depressiya, xavotirlik, o‘ziga bo‘lgan ishonchsizlik kuchayadi. Shu bois, psixologlar yordamida individual terapiya, guruh mashg‘ulotlari, o‘zaro muloqot va qo‘llab-quvvatlash tizimi yo‘lga qo‘yilishi lozim.

Zamonaviy

texnologiyalar

va

yordamchi

vositalar:

Bugungi kunda axborot texnologiyalari ko‘rish nuqsoni bor bolalarning ta‘limini osonlashtiradi.

Bunga

quyidagilar

kiradi:

- Ovozli ekran o‘quvchilar (NVDA, JAWS);
- Elektron braille displeylar;
- Tovushga asoslangan navigatsion ilovalar (Be My Eyes, Seeing AI);
- Kompyuter va mobil qurilmalar uchun adaptiv dasturlar.

Xulosa:

Ko‘rish nuqsoni bor bolalar – bu maxsus e‘tibor va yondashuvga muhtoj bo‘lgan guruh. Ularning ta‘lim olishi, ijtimoiylashuvi va to‘liq shaxs sifatida shakllanishi ko‘p jihatdan o‘qituvchilar, ota-onalar, jamiyat va davlatning hamkorlikdagi faoliyatiga bog‘liq. Ularni qo‘llab-quvvatlash orqali, biz yanada adolatli, inklyuziv va insonparvar jamiyatni shakllantirish sari qadam qo‘yamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G‘ulomov S. "Maxsus pedagogika asoslari". – Toshkent: Fan, 2021.
2. Sharipova Z. "Tiflopedagogika nazariyasi va amaliyoti". – Samarqand, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi "Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida"gi Qonuni, 2021.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfséries.com

24th September, 2025

4. Vygotskiy L.S. "Psixologiya va maxsus ta'lim". – Moskva: Pedagogika, 1980.
5. WHO. "World report on vision". – Geneva, 2019.
6. UNESCO. "Inclusion of children with disabilities in education". – Paris, 2020.
7. Karieva M. "Ko‘rish nuqsoni bor bolalarning psixologiyasi". – Buxoro: Ilm ziyo, 2022.
8. Tiflopedagogika darsligi. – Toshkent, 2018.
9. Amonov B. "Nogiron bolalar bilan ishlash metodikasi". – Toshkent, 2023.
10. Kosimova N. "Ko‘zi ojiz bolalar uchun reabilitatsion dasturlar". – Farg‘ona, 2021.
11. Ziyodova D. "Inkluziv ta'lim metodikasi". – Namangan: Ilm, 2022.
12. Muminov T. "Pedagogik texnologiyalar va nogiron bolalar". – Andijon, 2023.
13. Ortikov A. "Yordamchi texnologiyalar". – Toshkent, 2020.
14. Milliy tiklanish gazetasi, "Inkluziv jamiyat sari", 2023.
15. UNICEF hisobotlari: "Bolalarning imkoniyatlari teng bo‘lishi kerak", 2021.